

УДК 37.015

Скляр Р.В., к.т.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті розглянуті основні напрями моніторингу якості освітньої діяльності та якості освіти в закладах вищої освіти України.

Ключові слова: моніторинг, якість, освітня діяльність, вища освіта, освітня програма, заклад вищої освіти.

Постановка проблеми. У всьому світі освіта розглядається як ключовий фактор стабільного розвитку держави. Якість вищої освіти грає ключову роль у створенні єдиного Європейського освітнього простору, тому вона стає центральною в освітній політиці України. Якість освіти визначається не тільки обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, при цьому проблема якості освітнього процесу розглядається з позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти. Саме ці чинники актуалізують проблему управління якістю освіти у вищому навчальному закладі. Моніторинг є складовою управління якістю освіти [1, 2].

Натомість у сучасній українській педагогічній науці недостатньо розроблені підходи до виявлення критеріїв якості вищої освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання, відсутні компактні аналітико-діагностичні технології здійснення зворотного зв'язку. Постійно діючий моніторинг ще не став постійною складовою системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наш час моніторингові методи активно використовуються з метою оцінки якості освіти та її комплексних характеристик, здатності суб'єкта або освітньої системи до розвитку [3]. Теоретичні, методологічні та організаційні аспекти моніторингу якості освіти досліджували українські науковці О. Ляшенко, І. Булах, Г. Єльнікова, О. Локшина, Т. Лукіна, І. Лікарчук, В. Лунячек, О. Байназарова, О. Овчарук, С. Раков, З. Рябова, Л. Чернікова та ін. Зокрема, у їхніх працях визначено концептуальні засади моніторингу якості освіти, рівні функціонування цієї системи та етапи проведення моніторингових досліджень, виділено об'єкти освітнього моніторингу, визначено його види, рівні, функції, а також запропоновано принципи побудови системи моніторингу якості вищої освіти, проведено періодизацію зарубіжного досвіду становлення моніторингу якості, представлено досвід міжнародних порівняльних досліджень якості освіти, запропоновано кваліметричну модель оцінки якості освіти [4].

Роль моніторингу у формуванні філософії взаємної відповідальності педагогів та суспільства, студентів та роботодавців є надзвичайно важливою, можна сказати визначальною у розвитку освітнього закладу, його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Формулювання цілей статті. Визначення сутності моніторингу освітньої діяльності та якості освіти у вищому навчальному закладі.

Система забезпечення закладом вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) за поданням закладу вищої освіти оцінюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти та міжнародним стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості вищої освіти.

Виклад основного матеріалу досліджень.

Само поняття «моніторинг» [5] представляє інтерес з точки зору його теоретичного аналізу, оскільки не має однозначного тлумачення, тому що вивчається і використовується в різних сферах науково-практичної діяльності. Складність формулювання визначення означеного поняття пов'язана також з його належністю як до сфери науки, так і до сфери практики. Моніторинг можна визначити як «постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або вихідним пропозиціям – спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища у зв'язку з діяльністю людини». Отже, моніторинг являє собою достатньо складне й неоднозначне явище. Він застосовується у різних сферах і з різноманітними цілями, але при цьому має загальні характеристики, властивості, риси, хоч існує і розвивається досить ізольовано в межах тієї чи іншої науки або галузі управління. Можна зазначити, що ступінь вивченості й інтенсивність використання його в різних сферах діяльності не рівнозначні.

Важливим елементом системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та вищої освіти в Україні є моніторинг освітнього процесу, який повинен стати одним з основних завдань Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Управління процесом освіти в навчальному закладі засноване на знанні того, як протікає освітній процес [5]. Для цього й служить система освітнього моніторингу - постійного відстеження ходу освітнього процесу з метою виявлення й оцінювання його проміжних результатів, факторів, а також прийняття рішень щодо регулювання й корекції освітнього процесу.

Для управління освітнім процесом необхідно мати систему отримання інформації про його результативність, щоб бачити відхилення або динаміку в цьому процесі. Моніторинг не обмежується виявленням відхилень від певних норм (стандартів). Освітній моніторинг припускає оцінювання самих норм. А це означає те, що моніторинг може розглядатися як механізм корекції освітніх і управлінських цілей і шляхів їх досягнення.

На підґрунті особливостей освітнього моніторингу, його місця в управлінській діяльності Є.М. Хриков визначив основні його напрямки [6]: 1) моніторинг контексту освітнього процесу; 2) моніторинг ресурсів освітнього процесу; 3) моніторинг ходу освітнього процесу; 4) моніторинг результатів освітнього процесу.

За допомогою освітнього моніторингу робляться спроби відповісти на питання про ефективність тієї або іншої технології навчання, виділити чинники, що впливають на якість навчання, знайти приклади зв'язку кваліфікації викладача і результатів викладання, отримати об'єктивний зріз стану освітньої системи, підвести основу визначення її місця у рейтингу, слугувати розробці освітньої політики, давати матеріал для аналізу стану системи освіти у порівнянні з іншими країнами, узгодити параметри освітньої політики із світовими тенденціями. Слід визнати, що в Україні є розуміння важливості моніторингу, про що свідчить динамічний розвиток останнього особливо у системі вищої освіти [4].

У процесі моніторингу якості вищої освіти можна виділити такі рівні: кафедральний, факультетський (інститутський), університетський, регіональний, державний, континентальний, світовий. Практична реалізація завдань моніторингу вищим навчальним закладом здійснюється на перших трьох рівнях – кафедральному, факультетському, університетському. На кафедральному рівні доцільно використовувати педагогічний і професіографічний моніторинг, на факультетському – професіографічний і освітній моніторинг, на університетському рівні – освітній моніторинг [5,6].

До показників моніторингу результатів освітнього процесу університетського рівня можна віднести: рейтинг вищого навчального закладу серед інших; відсоток випускників, працевлаштованих за спеціальностями; відсоток випускників, які працюють за спеціальністю через 1, 3, 5 років після закінчення вищого закладу; оцінка готовності випускників до професійної діяльності керівником (високий, середній, низький рівень); самооцінка готовності випускників до професійної діяльності (високий, середній, низький рівень); рівень заробітної плати випускників.

До показників факультетського рівня можна віднести: відповідність особистих якостей випускників вимогам професії; відповідність професійних знань, умінь і навичок вимогам професії; здатність випускників до інноваційної діяльності; рейтинг випускників серед працівників організації; особисті досягнення випускників (нагороди, наукові роботи, винаходи, публікації та ін.).

До показників кафедрального рівня можна віднести: професійна спрямованість випускників; професійна компетентність випускників; позитивні риси в роботі випускників; недоліки в роботі випускників; ставлення підлеглих або учнів до випускників; ставлення керівників до випускників.

Головна мета моніторингу навчальних досягнень – поліпшення стану підготовки студентів вищих навчальних закладів шляхом його визначення і цілеспрямованого корегування [7]. Так, у Таврійському державному агроте-

хнологічному університеті імені Дмитра Моторного створено відділ моніторингу якості освітнього процесу [8], на який покладені такі основні завдання:

- 1) формування політики гарантії забезпечення якості освіти в ТДАТУ;
- 2) побудова ефективної структури управління щодо надання якісних освітніх послуг в ТДАТУ через розвиток людського капіталу, інтелектуального лідерства, технологічних досягнень на засадах прагнення досконалості, відкритості, змагальності та забезпечення принципу академічної доброчесності;
- 3) побудова вдосконаленого відкритого гармонізованого та структурованого комунікативного простору в якому відбувається інформаційний обмін в університеті щодо усіх видів та результатів моніторингу через інформаційні ресурси ТДАТУ з метою формування компонентів культури якості вищої освіти;
- 4) вивчення та впровадження інструментів гарантії якості вищої освіти та освітньої діяльності, через внутрішні аудити якості, системи ранжування, ґрунтуючись на досвіді вітчизняних та міжнародних освітніх установ, діяльність яких спрямована на систематичне поліпшення якості, з метою інтеграції навчального закладу до світового освітнього простору;
- 5) організація та проведення систематичного незалежного моніторингу якості підготовки фахівців ТДАТУ та формування на цій основі рекомендацій щодо покращання усіх складових освітнього процесу;
- 6) проведення анкетування стейкхолдерів з метою визначення якості освітніх послуг;
- 7) аналіз звітних показників якості підготовки фахівців на факультетах при проведенні, як зрізів залишкових знань з дисциплін, так і незалежного заміру знань здобувачів вищої освіти в період екзаменаційної сесії;
- 8) аналіз ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти.

У НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» в 2005 році було створено Інститут моніторингу якості освіти [9], на який покладені такі завдання: створення спільно з профільними кафедрами та департаментом навчальної роботи КПІ науково-методичних засад та технологій моніторингу якості вищої освіти; організація та проведення систематичного незалежного моніторингу якості підготовки фахівців у КПІ та формування на цій основі рекомендацій щодо покращення усіх складових навчального процесу; організація та проведення систематичного ректорського контролю залишкових знань; інформаційна підтримка самоаналізу діяльності КПІ з питань якості освіти при підготовці до процедур зовнішнього контролю (атестації, акредитації тощо).

Запорізький національний університет має у своїй структурі відділ моніторингу якості освіти і ліцензування, який був створений у 2007 році з метою забезпечення реалізації державної політики з питань моніторингу

якості освіти, ліцензування та акредитації [10]. Основні завдання відділу: перегляд освітніх програм, аналіз інформації про якість освіти, організаційно-методична допомога. Моніторинг проводиться на рівнях:

- викладач – кафедра – деканат – ректорат;
- студент – група – курс – спеціальність - факультет;
- навчальна дисципліна – освітня програма – освітній рівень.

У Сумському державному університеті функціонує бюро моніторингу якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, який здійснює аналіз, надає відповідну організаційно-методичну допомогу, розробляє нормативно-методичну базу, бере участь в організації та контролі діяльності з моніторингу якості навчального процесу [11].

Порівняльний аналіз одержаних результатів досліджень виявив можливий взаємозв'язок між ефективністю стандартів вищої освіти та якістю підготовки фахівців. Але для одержання ґрунтовніших та достовірніших висновків стосовно величини кореляції між цими показниками доцільно продовжити дослідження в напрямі виявлення величини впливу інших чинників на якість навчання. Враховуючи інтеграцію України в європейський освітній простір, варто взяти до уваги політику провідних європейських країн щодо вимірювання стандартів якісної освіти в контексті міжнародних вимог [4]. Але зважаючи на деяку недосконалість кожної окремої системи, через ряд суто індивідуальних особливостей кожної, необхідно проявити державницький підхід, самостійність, далекоглядність і наполегливість щодо формування сучасної вітчизняної системи моніторингу.

Висновки. Отже, моніторинг якості освіти можна представити як інформаційну систему, що постійно оновлюється і поповнюється на основі безперервного стеження за станом і динамікою розвитку основних складових якості освіти за сукупністю визначених критеріїв з метою вироблення управлінських рішень по коригуванню небажаних диспропорцій на основі аналізу зібраної інформації і прогнозування подальшого розвитку досліджуваних процесів. Створення інформаційних умов для формування цілісного уявлення про стан освітнього процесу, про якісні й кількісні зміни в ньому є основною метою моніторингу якості освіти. Ця мета природно виникає на певному етапі еволюції освітньої системи. Її здійснення можливе лише при становленні необхідних умов, наявності інтелектуальних, фінансових і матеріально-технічних можливостей самої системи освіти і її структурних компонентів.

Бібліографічний список.

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Зінченко В.О. Освітній моніторинг як складова ефективного управління якістю освіти: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

4. Мозальов В. Є. Моніторинг якості освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід / В. Є. Мозальов // Вісник Національного університету оборони України. - 2014. - Вип. 5. - С. 99-104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2014_5_21
5. Анненкова І.П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-learning.onu.edu.ua>.
6. Болтянська Н.І. Дуальна система освіти як засіб професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів / Н.І. Болтянська, О.В. Болтянський // Зб. наук.-метод. праць ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».- Мелітополь, 2018.-С. 20-26.
7. Болтянський О.В. Проведення експертизи якості знань в системі підготовки бакалаврів у ТДАТУ / О.В. Болтянський, Н.І. Болтянська // Зб. наук.-метод. праць ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».- Мелітополь, 2018.-С. 36-40.
8. Скляр О.Г. Технологія інтерактивного навчання / О.Г.Скляр, Р.В. Скляр // Зб. наук.-метод. Праць ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».- Мелітополь, 2013. – С. 155-158.
9. Болтянський Б.В. Сутність і структура самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання/ Б.В. Болтянський, О.О Дереза, С.В. Дереза // // Зб. наук.-метод. праць ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».- Мелітополь, 2018. – С.146-150.
10. Скляр Р.В. Особливості організації викладання дисципліни «Машини, обладнання та їх використання в тваринництві» / О.Г. Скляр, Р.В. Скляр // Мат. X Всеукр. наук.-мет. конф. «Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти». Зб. наук. праць Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2014. – С. 257-259.
11. Болтянський Б.В. Організація самостійної роботи студентів засобами інформаційних технологій / Л.О. Болтянська, Б.В. Болтянський // Збірник науково-методичних праць " Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі", Випуск 20.- Мелітополь, 2017 С.34-38

Skliar R. Monitoring the quality of educational activity and quality of education in higher education staff

Summary. The article deals with the main directions of monitoring the quality of educational activities and quality of education in higher education institutions of Ukraine.

Key words: monitoring, quality, educational activity, higher education, educational program, institution of higher education.